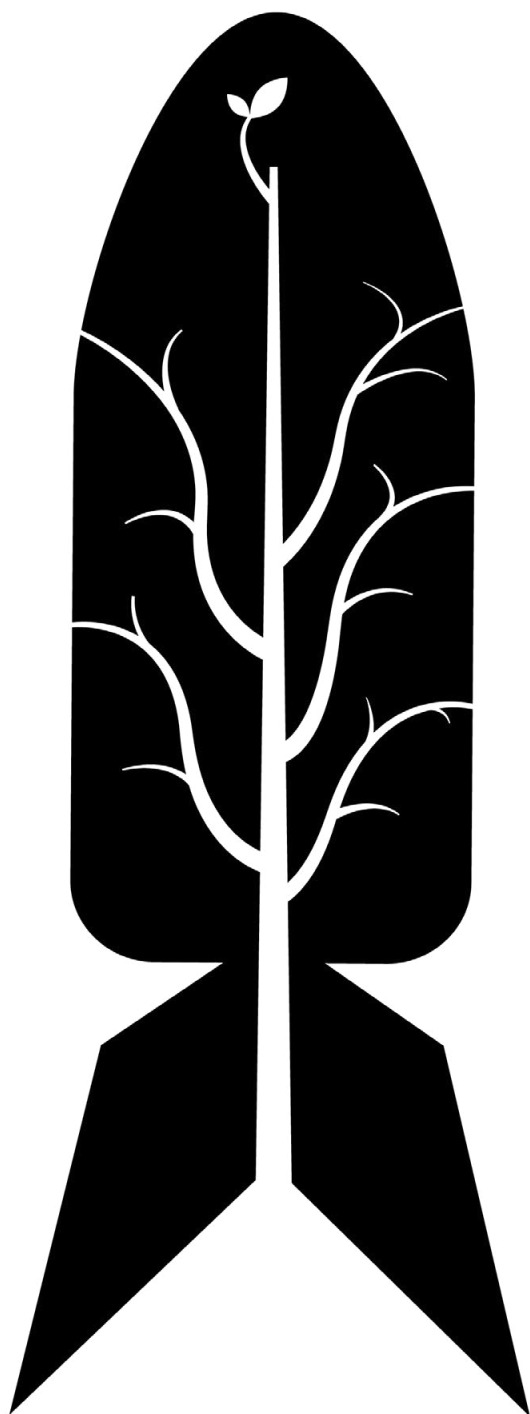

U W

E C

**Ukraine War
Environmental
Consequences
Work Group**

Випуск #32

Грудень 2025, UWEC work group

Дорогі друзі!

Незабаром настане новий 2026 рік, але незважаючи на анонсовані “мирні переговори”, війна є далекою від завершення. По справжньому завершенням війни, яка в Україні триває з 2014 року, буде створення умов, які запобігатимуть можливості її поновлення. Сьогодні ж ми бачимо, що конфлікт скоріш навпаки виходить за межі України та Росії.

Проявляється це й у природоохоронній галузі. Нещодавній арешт у Криму українського вченого Леоніда Пищеничного показав, що Росія продовжує використовувати війну для реалізації своїх геополітичних амбіцій у всьому світі. Про те, як Росія використовує війну в Україні для збільшення свого впливу в Арктиці, про наслідки людневої атаки дронів на захисний саркофаг на Чорнобильській АЕС, а також про вимоги України щодо компенсації кліматичних збитків внаслідок повномасштабного вторгнення читайте в нашому новому огляді:

- **Екологічні наслідки війни в Україні. Огляд за жовтень – листопад 2025**

Те, що природоохоронні та екологічні міжнародні інститути використовуються авторитарними режимами у своїх політичних цілях, підтверджує і практика виходу з конвенцій з боку Росії та Білорусі. Бернська, Рамсарська та інші конвенції, комітети яких засудили повномасштабне вторгнення чи репресії, автоматично стають “небажаними”. Про те, як Білорусь та Росія відмовляються від міжнародних норм природоохорони читайте у статті Євгена Симонова та Ангеліни Давидової:

- **Між війною та охороною природи: Чи корисний вихід країн-агресорів із екологічних угод?**

При цьому окупаційна влада займається справжньою торгівлею природою. Наочно це засвідчило розслідування українського видання URSA.Media. Журналістка зв'язалася з представниками окупаційної адміністрації Асканія-Нова і практично спромоглася домовитися про купівлю рідкісних зебр Чапмана за 1 мільйон російських рублів (близько 13 тисяч доларів США). Про те, як торгують рідкісними тваринами із фонду Асканія-Нова і з якими труднощами стикається заповідник під окупацією, читайте у статті авторки розслідування Ольги Ткач:

- **Асканія-Нова в окупації: як заповідник став джерелом незаконного вивезення та продажу рідкісних тварин**

Геополітичні наслідки війни помітні по всьому регіону. Найчастіше вони проявляються у зміцненні авторитарних режимів. Подібне сталося й у Грузії, яка зіткнулася із монополізацією влади правлячою партією після парламентських виборів 2024 року. Про те, як у країні відбувається розворот від європейського курсу та як екологічні організації та іні-

ціативи намагаються продовжувати роботу в період політичної кризи читайте у новій статті із серії “екологічні активісти та війна”:

• **Екологічний та кліматичний активізм під час вторгнення: Грузія**

Протистояння України та Росії продовжується і на міжнародних зустрічах. У тому числі присвячених питанням природоохорони. Так, на нещодавньому конгресі Міжнародної спілки охорони природи (IUCN) Росія зробила чергову спробу заблокувати Резолюцію, яка засуджує вторгнення в Україну. Проте українські організації “Українська природоохоронна група” та “Екологія.Право.Людина” змогли відстояти рішення IUCN. Про те, як склався конгрес для України читайте у репортажі нашого експерта Олексія Василюка:

• **Участь України на світовому конгресі зі збереження природи (IUCN). Нова лінія зіткнення і перші перемоги**

На тлі війни, яка триває, в Україні йде осмислення її наслідків. У жовтні вийшло відразу три фільми, які являють собою рефлексію на війну та її вплив на природи – “Немає тіні в лісі”, “Війна очима тварин” та “Природний кордон”. Вони розповідають про те, як змінюється природа у зоні бойових дій, показується життя тварин (і людей) під час війни, описується те, як болота стають природними фортифікаціями. Читайте докладніше про фільми у ревію авторки UWEC Work Group Інги Павлій:

• **Природа у об'єктиві. В український прокат вийшли одразу три фільми про вплив війни на довкілля**

Хочеться побажати нам усім зустріти новорічні свята у родинному колі, отримати підтримку, увагу, повагу та любов, які всім нам необхідні в цей непростий час. Як казав один мудрець – нам не даються випробування, які нам не під силу подолати. І перед світанком завжди темніше, але віритимемо, що світанок вже близько.

А якщо ви захочете підтримати UWEC Work Group, то це можна зробити через оформлення щомісячної передплати або підтримавши нас разовим донатом:

[Підтримати UWEC Work Group](#)

Більше текстів і новин про екологічні наслідки повномасштабного вторгнення Росії в Україну ви знайдете на нашому [сайті](#), у [Twitter \(X\)](#), у [Facebook](#), у [Telegram](#) і [Bluesky](#).

Бажаємо вам сил, миру та добрих новин!

Олексій Овчинніков, головний редактор UWEC Work Group

Екологічні наслідки війни в Україні. Огляд за жовтень - листопад 2025

Олексій Овчинніков

Щомісяця ми збираємо для вас найважливіші новини, події та аналітику щодо екологічних наслідків російської війни в Україні. Ми будемо раді зворотному зв'язку, який ви можете залишити у вигляді коментаря до тексту, написавши на пошту (editor@uwecworkgroup.info) або зв'язавшись з нами через соціальні мережі.

Росія продовжує використовувати різні репресивні та військові інструменти для розширення свого впливу у світі. На конференції з питань біоріз-

номаніття Антарктиди у Хобарті, Австралія, не тільки стало відомо про арешт відомого вченого Леоніда Пшенічнова, а й про відмову Росії та Китаю вдатися до будь-яких кроків для порятунку екосистем Антарктиди. Тим часом в Україні продовжується збір даних про екологічні та кліматичні наслідки. Зокрема, на кліматичному COP 30, що пройшов у Бразилії, українська сторона в черговий раз вимагала компенсації кліматичних втрат від країни-агре-

сора. Читайте докладніше у нашому ревію.

“Перший політичний ув’язнений Антарктиди”: Росія заарештувала дослідника, звинувативши його у зраді та співпраці з Україною

Леоніда Пшеничнова заарештували у вересні 2025 року у Керчі. Його [звинувачують](#) у “державній зраді”, оскільки він співпрацював з українськими науковими інститутами і виступав за розвиток морських територій, які охороняються в Антарктиці, що Росія називає “загрозою безпеці”.

Арешт відбувся безпосередньо [перед початком](#) зустрічі Комісії зі збереження морських тварин ресурсів Антарктики (АНТКОМ), на якій Леонід Пшеничнов не тільки повинен був представляти Україну, але і як вчений зі світовим ім’ям планував брати активну участь в обговоренні актуальних для охорони природи питань.

Посол України в Австралії **Віктор Мірошніченко** [повідомив](#), що в документі, який було видано адвокатам Пшеничнова, вченого звинувачують у тому, що як “громадянин Росії” він перейшов на бік “ворога”, беручи участь у роботі АНТКОМ з боку України. Також Пшеничнов звинувачується в тому, що використав свої дослідження для підриву видобутку крилю Росією у водах Арктики, що створювало за-

грозу національній безпеці. У рамках АНТКОМ справді просувалася позиція щодо посилення вимог до вилову криля, проте вона була заблокована Росією та Китаєм.

Леонід Пшеничнов – український вчений, який займається дослідженням Антарктиди вже понад 40 років. Перша його експедиція до Антарктики на морі Космонавтів відбулася в 1983 році. Загалом Пшеничнов взяв участь у 21 експедиції до Антарктики, працюючи на радянських, українських, австралійських та німецьких дослідницьких судах, включаючи відоме судно “Polarstern”.

З 1996 до 2025 року він обіймав посаду технічного координатора української програми наукових спостережень у рамках Комісії зі збереження морських живих ресурсів Антарктики (АНТКОМ). Його роботу було відзначено в офіційних матеріалах до 40-річчя АНТКОМ у 2021 році.

Леонід Пшеничнов проживав у Криму і не виїхав після окупації півострова Росією у 2014 році. Як і багато інших українських громадян, які вирішили залишитися на окупованих територіях, він змушений був отримати громадянство Росії.

Арешт вченого є політично обумовленим, що підтверджується звинуваченнями, представленими російською прокуратурою. Зокрема, у них [наголошується](#), що його діяльність з підтримки створення природоохорон-

них територій в Антарктиді “сприяла інтересам англо-саксонського блоку” і навпаки виступала проти інтересів Росії, зацікавленої у розвитку промислового рибальства та у розробці вуглеводневих ресурсів на арктичному шельфі. Така логіка робить будь-яку природоохоронну ініціативу такою, що суперечить інтересам російської держави, оскільки передбачає обмеження з видобутку ресурсів, а будь-який контакт з українськими колегами може трактуватися як “зрада батьківщині”.

Поява “першого політичного в’язня” Антарктики наочно показує, як політизується екологічна, природоохоронна та кліматична діяльність. Будь-яка незалежна позиція, яка ставить на чільне місце інтереси природи та довкілля, може бути неправильно розтлумачена, і представлена як “зрада батьківщині” або “співпраця з ворогом”. Це робить роботу вчених та активістів ще більш небезпечною.

Експлуатація Арктики та Антарктики Росією у контексті війни в Україні

Однією з причин арешту Леоніда Пшеничнова може бути бажання Росії захопити розробки вуглеводневих шельфів в Антарктиці та Арктиці. Про це [пишуть](#) ABC News (Australia). У документі, який розкриває можливі причини арешту, згадується, що запропоноване АНТКОМ створення морських

охоронних територій (Marine Protected Areas (MPAs)) “призведе до втрати Росією можливості розробки вуглеводневих ресурсів на континентальному шельфі Антарктиди”. Як повідомляється в статті, російське посольство в Австралії відмовилося від коментарів, проте представники Австралії зазначили, що всі країни повинні дотримуватись вимог [Мадридського протоколу](#) 1998 року. У пункті 7 цього протоколу повідомляється, що “Будь-яка діяльність, пов’язана з копалинами (mineral resources), за винятком наукових досліджень, [на території Антарктиди] забороняється”.

Підтверджує прагнення експлуатації Антарктиди і те, що Росія з Китаєм [блокувала](#) будь-які пропозиції щодо збереження морського життя в Антарктиді на конференції, яка відбулась на конференції у Хобарті. У результаті підсумки конференції ні до чого не привели і були навіть сприйняті учасниками як крок назад у питанні збереження біорізноманіття та екосистем Південного полюса. Росія і Китай наклали вето на всі пропозиції. Про це, наприклад, заявила Клер Крістіан (Claire Christian), виконавчий директор Коаліції з Антарктики та Південного океану.

“Вони [учасники конференції] не тільки не вжили жодних нових заходів з управління рибальством або створення нових морських охоронних зон, але й не змогли досягти консенсусу щодо відновлення ключових

обмежень з управління промислом криля, яке діяло багато років”, – сказала вона.

Нагадаємо, що Комісія зі збереження живих морських ресурсів Антарктики (АНТКОМ) була створена у 1982 році. До її складу входить 26 країн, кожна з яких має право вето. Саме цим і скористалися Росія та Китай на конференції, продовжуючи сприймати Антарктику як свою ресурсну базу.

Україна також є членом комісії, що зумовлено наявністю української дослідницької станції Академіка Вернадського на острові Галіндез Аргентинського архіпелагу поблизу Антарктичного півострова. Дослідницький центр Української Академії Наук з'явився тут у 1996 році, коли Британська антарктична служба передала Україні свою станцію “Фарадей” за символічну суму 1 фунт стерлінгів. Робота на станції не зупиняється і під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Нагадаємо, що Росія також продовжує на півночі розглядати значну частину Арктики як свою територію і [намагається](#) домогтися від ООН (в першу чергу від Канади та Данії) дозволу на розширення континентального шельфу на північ, щоб отримати виключне право на доступ до ресурсів. З урахуванням танення льодовиків у результаті зміни клімату Північний Льодовитий океан стає доступнішим і розглядається сьогодні Росією практично як “внутрішнє море”, яке можна

використовувати як торговий шлях і як ресурсну базу. Все це не тільки й не так спрямоване на “зміцнення” Росії, а й становить небезпеку для всього людства. Оскільки неконтрольований видобуток ресурсів в Арктиці та Антарктиці лише прискорює зміну клімату, танення полярних льодів, підвищення рівня світового океану та призведе до катастрофічних наслідків.

Greenpeace Ukraine організував третю експедицію до Чорнобильської зони з початку повномасштабного вторгнення Росії

Чорнобильська АЕС та зона радіаційного забруднення навколо неї була окупована на самому початку російського повномасштабного вторгнення. У 2023 році її територію було звільнено українськими військами, проте воєнний вплив на об'єкт радіаційної безпеки не припинився. Внаслідок [атаки дронів](#) у лютому 2025 року спалахнув [Новий безпечний конфайнмент \(НБК\)](#) – конструкція, що захищає пошкоджений енергоблок АЕС та ізолює викид радіації.

Метою вже третьої з лютого 2022 року [експедиції Greenpeace](#) стала підтримка українських вчених, які вивчають радіоактивне забруднення, а також оцінка збитків від лютневої атаки російських безпілотників на конструкцію НБК.

Сьогодні основним напрямом досліджень вчених є вивчення радіоак-

тивних матеріалів, які залишилися після аварії на Чорнобилі 1986 року. Наприклад, продовжується дослідження радіаційного фону ставка, побудованого у 1970-х роках для охолодження чотирьох реакторів Чорнобильської АЕС. У ньому досі зберігаються частки радіоактивного палива, які залишилися після катастрофи. Розуміння того, як ці частинки поведуться у воді та відкладеннях, є важливим для прогнозування довгострокової радіаційної та екологічної безпеки.

В рамках експедиції також було проведено моніторинг наслідків удару безпілотників по даху НБК, який утримує радіоактивні частки. Атака дронів завдала серйозної шкоди конструкції будівлі: проломилася дах, спровокувала пожежу, яка тривала три тижні, вивела з ладу ключові системи безпеки. Сьогодні проведено тимчасові ремонтні роботи, проте відновлення захисної оболонки вимагатиме більшого часу та ресурсів. Витрати можуть становити сотні мільйонів євро.

Greenpeace планує продовжити дослідження воєнних злочинів Росії проти атомної інфраструктури України. Нагадаємо, що Запорізька АЕС перебуває під окупацією. Інші діючі атомні електростанції – Південно-Українська, Хмельницька та Рівненська – також стикаються з перебоями в роботі через відключення електрики, [повідомляється](#) в доповіді МАГАТЕ від 19 листопада. Це не тільки створює загрозу ядерній

безпеці, а й призводить до зниження вироблення електроенергії.

“Українські ядерні об’єкти повинні перестати бути цілями у війні Росії. Міжнародне співтовариство має вжити заходів для їх захисту та притягнути Росію до відповідальності за її навмисні ядерні загрози”, – заявляє Шон Берні (Shaun Burnie), старший спеціаліст з питань ядерної енергетики у Greenpeace Україна.

У [заяві](#) МАГАТЕ щодо ситуації в Україні від 5 грудня повідомляється, що після лютневої атаки дронами Новий безпечний конфайнмент “втратив свої основні функції безпеки, в тому числі здатність утримувати радіоактивні речовини”. При цьому було встановлено, “що несучі конструкції та системи моніторингу не отримали постійних пошкоджень”. З цієї причини незалежний моніторинг у Чорнобильській зоні стає більш актуальним.

Україна вимагає від Росії компенсації на кліматичному саміті COP 30

Про це 18 листопада на саміті у Бразилії [заявив](#) заступник українського Міністра економіки, довкілля та аграрної політики Павло Карташов. Кошти від компенсації будуть витрачені на екологічне відновлення країни після закінчення війни. Найближчим часом Україна планує подати заявку на кліматичну компенсацію до [Реєстру збитків](#).

“У багатьох сенсах Росія веде брудну війну, і клімат також став її жертвою. Величезні

обсяги згорілого пального, знищені ліси, зруйновані будівлі – все це є вуглецевим слідом, зумовленим війною, і значною кліматичною ціною за неї. Кліматичні наслідки цієї агресії відчуваться далеко за межами нашої країни”. – зазначив Павло Карташов на саміті COP 30, [ПОВІДОМЛЯЄ](#) українська екологічна організація “Екодія”.

Сьогодні кліматичні збитки підраховані за три роки повномасштабного вторгнення і оцінюються в 43 мільйони доларів, пише Екодія. Показники емісії, так чи інакше викликані бойовими діями, за цей період визначаються 237 мільйонами тонн CO₂. Це дорівнює загальній річній емісії Австрії, Угорщини, Чехії та Словаччини разом узятих. Українська оцінка базується на п’ятому звіті Ініціативи з обліку викидів парникових газів у результаті війни, підготовленому за підтримки ГО “Екодія” та у партнерстві з Міністерством економіки, навколишнього середовища та сільського господарства України.

“Ретельна документація викидів від російського вторгнення стане основою українських компенсаційних вимог. Механізм її подання передбачений міжнародним правом. Україна може стати першою державою, яка добуватиметься компенсації за кліматичні викиди, викликані війною”, – зазначив головний автор Ініціативи з обліку парникових газів війни Леннард де Клерк.

Кліматична компенсація також може стати механізмом для досягнення Україною кліматичної нейтральності у

2050 році. Кошти планується використовувати на створення низьковуглецевої інфраструктури, відновлення продуктивності ґрунтів, знищених війною лісів, а також фінансування проектів щодо адаптації країни до змін клімату.

Примітка: 14 листопада 2022 року Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Резолюція A/RES/ES-11/5 “Сприяння здійсненню правового захисту та забезпечення відшкодування шкоди у зв’язку з агресією проти України”, в якій була прописана необхідність притягнення Росії до відповідальності за порушення міжнародного права в Україні та створення міжнародного реєстру збитків, який згодом був розроблений під егідою Ради Європи.

Примітка: 14 листопада 2022 року Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Резолюція A/RES/ES-11/5 “Сприяння здійсненню правового захисту та забезпечення відшкодування шкоди у зв’язку з агресією проти України”, в якій була прописана необхідність притягнення Росії до відповідальності за порушення міжнародного права в Україні та створення міжнародного реєстру збитків, який згодом був розроблений під егідою Ради Європи. •

Головне зображення: У День гідності та свободи учасники 30-ї української антарктичної експедиції нагадують світові: Крим, Донецька, Луганська, Запорізька та Херсонська області – це Україна. Джерело: National Antarctic Scientific Center of Ukraine

Між війною та охороною природи: Чи корисний вихід країн-агресорів із екологічних угод?

Євген Сімонов, Ангеліна Давидова

Уперший рік війни [українське МЗС](#) та [організації громадянського суспільства](#) наполегливо пропонували виключити країни, які розпочали воєнне вторгнення, з будь-яких (багатосторонніх) міжнародних угод, у тому числі екологічних та кліматичних. Автори UWEC неодноразово [намагалися](#) аналізувати наслідки можливих винятків. Нині, коли кількість прецедентів виходу країн із конвенцій неухильно зростає (зокрема і з ініціативи самих країн-агресорів), настав час проаналізува-

ти причини та наслідки подібних кроків – у тому числі для довкілля та міжнародного співробітництва в цілому.

На початку 2022 року РФ та РБ були сторонами більшості міжнародних екологічних угод та механізмів – як регіональних, так і глобальних. Окрім очевидних вигод для урядів держав-учасниць, ці механізми часто надавали організаціям громадянського суспільства додаткові можливості для охорони природи у репресивних політичних

умовах Росії та Білорусі, а також важливі канали для міжнародних зв'язків.

Починаючи з 2022 року, участь Республіки Білорусь і Російської Федерації в деяких міжнародних екологічних угодах і механізмах була обмежена або заморожена рішенням інших організацій-членів у зв'язку з початком РФ повномасштабної війни в Україні. Проте з більшості денонсованих конвенцій та угод РБ та РФ вийшли, як правило, самі, демонструючи "образу" на міжнародне співтовариство.

Прецедент у Білорусі

Саме у зв'язку з війною в Україні Білорусь вийшла з Конвенції Ради Європи про охорону дикої фауни та флори та природних довкілля в Європі 1979 р. (далі – Бернської конвенції). На початку березня 2022 року Рада Європи засудила активну участь Білорусі в російській агресії проти України та закликала Генерального секретаря до вжиття заходів впливу. Комітет міністрів Ради Європи звернувся до органів, створених на основі конвенцій, у яких Білорусь бере участь, із пропозицією переглянути модальність участі білоруської сторони у їхній роботі. У листопаді 2022 року на [42-й сесії Постійного комітету Бернської конвенції](#) більшістю голосів було вирішено обмежити права представників Білорусі обиратися до складу Бюро конвенції на позицію голови групи експертів або іншим чином виступати від імені Комітету.

У відповідь офіційні представники країни [заявили](#), що таке рішення суперечить як Бернській конвенції, так і регламенту Комітету, але Комітет не змінив своїх рішень. Наступним кроком [стала](#) денонсація конвенції Білоруссю в серпні 2023 року. Подібний крок схожий з виходом в липні 2022 року Білорусі з [Орхуської конвенції](#) "Про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища".

Читати докладніше:

- [У Білорусі було ліквідовано всі незалежні екологічні організації, а країна вийшла з Орхуської конвенції](#)

На думку співзасновниці білоруської екологічної організації "Екодом" Ірини Сухій, різниця між двома прецедентами виходу з конвенцій у тому, що у випадку з Орхуською конвенцією рішення було прийняте внаслідок примусових заходів Білорусі до дотримання державою саме положень конвенції, проте країна воліла її денонсувати, щоб не виконувати зобов'язання. Вихід із Бернської конвенції був наслідком обмеження Радою Європи прав країн-агресорів у рамках усіх конвенцій та механізмів, які він координує.

"Комітетом Бернської конвенції зроблено лише загальні символічні кроки, які заявляють про неприйнятність дій з розв'я-

зання війни та обмежують можливості країни-агресорки виступати від імені всіх країн конвенції”, – констатувала Сухих.

Екологи, [опитані Екодомом](#), побоюються, що вихід із конвенції може призвести до повернення жорстоких методів вбивства (видобування) тварин, відкриття полювання на великих хижаків, які охороняються в Європі та до припинення розвитку Смарагдової мережі. І дійсно, нещодавно в Білорусі дозволили полювання на [ведмедя і рись](#). Можливо, найголовніший наслідок виходу Білорусі з угоди – цей крок позбавляє громадянське суспільство можливості подавати скарги на анти-природоохоронні дії влади до органів Конвенції.

Угоди, залишені Росією

Після повномасштабного вторгнення в Україну в лютому 2022 року Росія була обмежена у можливостях співробітництва в рамках багатьох угод і також віддала перевагу денонсації частини з них самостійно.

Так, у травні 2022 року Росія оголосила про вихід з Ради держав Балтійського моря (РДБМ), звинувативши його членів у “політизації діяльності”, після того як Рада [призупинила](#) членство Росії (а також статус спостерігача – Білорусі) у діяльності організації 3 березня 2022 року через напад на Україну. Рада була сформована в 1992 році всіма країнами регіону Балтійського моря для налагодження спів-

робітництва після закінчення Холодної війни.

Генеральний директор МГО “Центр сталого розвитку “Норден” [Дар’я Ахутіна](#) в [огляді балтійської регіональної політики](#), опублікованому російським проурядовим аналітичним центром “Російська рада з міжнародних справ (РРМС)” у червні 2025 заявила, що: *“ще недавно саме членство Росії в Раді вважалося його сильною стороною та конкурентною перевагою міністрів північних країн... Нині консолідуючим чинником для держав-членів РДБМ залишається протистояння з Росією та всебічна підтримка України”*.

Участь Росії у [“Спільному морському порядку денному для Чорного моря”](#), заснованому урядами Болгарії, Грузії, Молдови, Росії, Румунії, Туреччини та України у 2019 році також [було припинено](#) за рішенням партнерів у зв’язку з війною.

Російська Федерація [вийшла](#) також з Ради Баренцева/Євроарктичного регіону ([РБЄР](#)) 18 вересня 2023 року через відмову партнерів взаємодіяти з нею. Членами цієї організації нині є Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія та Швеція. У квітні 2025 р. Росія [також вийшла](#) з угоди про співпрацю у галузі попередження, готовності та реагування на надзвичайні ситуації, яку було укладено у 2008 році країнами РБЄР.

З 30 березня 2022 року участь російських представників у заходах Конвенції про Міжнародну раду з досліджен-

ня моря (ICES) було [припинено](#) Радою ICES. У березні 2024 року Росія оголосила про початок процедури виходу з конвенції. 29 жовтня 2024 року президент РФ Володимир Путін підписав закон про денонсацію Конвенції про Міжнародну раду з дослідження моря (ICES), існуючої з 1964 року.

У червні 2024 року Росія вийшла з протоколу до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великій відстані 1979 року, адміністрованої [Європейською економічною комісією Організації Об'єднаних Націй](#). Протокол був підписаний у Женеві у 1984 році. Його метою є фінансування Спільної програми спостереження та оцінки поширення забруднювачів повітря на великій відстані у Європі. За фінансової підтримки Конвенції було створено три міжнародні наукові центри. У грудні 2023 року з ініціативи України та за підтримки всіх європейських делегацій сторони Угоди ухвалили рішення про припинення роботи Метеорологічного синтезуючого центру "Схід" у Москві та переміщення його до Словенії.

28 грудня 2024 року Президент Росії підписав закон про денонсацію Рамкової [угоди](#) про багатосторонню ядерно-екологічну програму в РФ і протоколу з питань претензій, судових розглядів та звільнення від матеріальної відповідальності до угоди (підписаний в 2003). Ця угода з європейськими урядами та банками передбачала

фінансування та технічну допомогу проектам із ліквідації джерел радіоактивного забруднення, наприклад, старих атомних підводних човнів у північних морях РФ.

В інтерв'ю "Важливим історіям" експерт Белони, **Олександр Нікітін**, [прокоментував цю подію](#): "Якщо РФ не буде завершувати вже розпочаті проекти – в Андрєєвій Губі, Гремисі або на дні арктичних морів з підйому затоплених і затонулих ядерно- і радіаційно небезпечних об'єктів – радіаційні Севморшляхи... Якщо РФ знову почне накопичувати радіоактивні та ядерні відходи, як це робили в СРСР, то ситуація повернеться у вихідну точку – як за часів до початку роботи міжнародних проектів із очищення від ядерної спадщини Радянського Союзу".

У липні 2025 року Росія [денонсувала](#) Рамсарську конвенцію "Проводно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище проживання водоплавних птахів" (Конвенцію про ВБУ), прийняту в 1971 році. У серпні президент РФ випустив [доручення](#) "про забезпечення досягнення цілей цієї конвенції на території Росії", які передбачають створення власного законодавства про ВБУ та системи двосторонніх договорів з охорони мігруючих птахів.

Читати докладніше:

- [Рамсарський розкол – чи був він неминучим і що робити далі?](#)

Першого вересня 2025 року прем'єр РФ Михайло Мішустін підписав [розпорядження про відміну](#) виплат членських внесків Росії в Агентство з ядерної енергії Організації економічного співробітництва та розвитку (АЯЕ ОЕСР). Три з половиною роки тому Керівництво ОЕСР [призупинило членство](#) Росії в Агентстві з ядерної енергії (АЯЕ), з 11 травня 2022 р. Зазначимо, що Росія в 2013 році стала членом Агентства, яке існує з 1958 р. і включає 34 країни. Основне завдання Агентства – сприяння країнам-учасникам у підтримці та розвитку наукових, технологічних та правових засад для безпечного, екологічного та економічно ефективного використання ядерної енергії в мирних цілях.

Росія сама обирає – звідки виходити, а де залишитись

Важливо відзначити, що Росія не залишила остаточно ряд інших важливих для неї міжнародних екологічних угод, незважаючи на обмеження її участі у зв'язку з війною. В основному це ключові регіональні механізми, які забезпечують міжнародні зусилля з охорони транскордонних морів та їх узбереж.

[Комісія із захисту морського середовища Чорного моря від забруднення](#) — орган, який забезпечує виконання Конвенції про захист Чорного моря від забруднення (Бухарестської конвенції), її протоколів та Страте-

гічного плану дій щодо відновлення та захисту Чорного моря. Конвенція підписана 1992 року представниками Болгарії, Грузії, Росії, Туреччини, Румунії та України. У жовтні 2024 року Україна [заблокувала](#) передачу Російської Федерації головування у секретаріаті цієї конвенції. У січні 2025 року Росія успішно звела нанівець [спроби України](#) спонукати Комісію вжити дієвих заходів у зв'язку з безпрецедентним розливом нафти в Керченській протоці.

Читати докладніше:

- [Міжнародна реакція на розлив нафти в Керченській протоці](#)

У Гельсінській Комісії із захисту морського середовища Балтійського моря ([HELCOM](#)) участь Росії також було де-факто заморожено 4 березня 2022 року в результаті одноголосного [рішення](#), прийнятого всіма іншими членами про зупинення офіційних зустрічей органів HELCOM та діяльності робочих груп за російською участю. Така “[стратегічна пауза](#)” не завадила решті членів співпрацювати один з одним у форматі “Х-9”. Проте Росія поки що не денонсувала [Гельсінську конвенцію](#) 1974 року, підписану ще СРСР, на виконання якої і було створено HELCOM.

Подібно до HELCOM, Арктична Рада (АР) припинила у 2022 році зустрічі на політичному рівні, щоб за-

Міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров вітається на засіданні Арктичної ради в Ісландії в 2021 році. Джерело: [Архів Арктичної ради](#)

морозити контакти з Росією на час головування країни. У травні 2023 року російський представник в АР заявив про можливий вихід РФ з організації в тому випадку, якщо її не запрошуватимуть на заходи. А в лютому 2024 року Росія призупинила виплату щорічних внесків до поновлення практичної роботи за участю всіх країн-членів. У 2025 році [російський дипломат брав участь](#) у 14-й сесії Ради у форматі відеоконференції, але робота Комітету старших посадових осіб АР була, як і раніше, [заморожена](#). У той же день [Росія брала участь](#) у спільних віртуальних навчаннях щодо запобігання розливу нафти біля берегів Норвегії. Формально

країна також досі очолює робочу групу з вивчення перелітних птахів.

У своїй [публічній заяві](#) в травні 2025 року голова Арктичної ради **Еспен Барт Ейде**, міністр закордонних справ Норвегії, наголосив на важливості того, що Арктична рада “залишається єдиною” і додав, що “особливо важливо зберегти форум для всіх арктичних держав та корінних народів регіону”.

В умовах, коли приблизно половина Арктики належить Росії, робота міжнародних арктичних угод та проектів без її участі найчастіше позбавлена сенсу. Країни Арктики також побоюються, що Росія, Китай та інші незахідні країни [створять аль-](#)

[тернативні механізми](#) для арктичного співробітництва. Тому інші країни Арктики намагаються політично прийнятний формат співробітництва, насамперед на екологічну та кліматичну тематику.

Маргарет Вільямс, старший науковий співробітник Арктичної ініціативи Белферського центру з науки та міжнародних відносин Гарвардської школи державного управління імені Кеннеді, зазначила, що багато досягнень у галузі дослідження арктичної фауни за останні 30 років було здобуто завдяки співпраці між західними та російськими вченими. Наприклад, оцінки чисельності та сезонного розподілу популяції тихоокеанських моржів та популяції білих ведмедів Аляски та Чукотки стали можливими лише завдяки спільній роботі американських та російських учених по обидва боки Берингової протоки. З 2022 року практично вся ця спільна польова робота припинилася. Хоча ефективність Арктичної ради була ослаблена перервами, викликаними “подвійним ударом” пандемії та наступною війною Росії проти України, продовження участі Росії в Арктичній раді робить його важливим та унікальним форумом.

Читати докладніше:

- [Що означає війна Росії в Україні для глобальних зусиль щодо збереження біорізноманіття?](#)

Цікавим прикладом регіональної екологічної конвенції, не “замороженої” у зв’язку з війною в Україні, є Угода про рибальство у центральній частині Північного Льодовитого океану (Central Arctic Ocean Fisheries Agreement, [CAOFA](#)). Ця угода, що набула чинності у 2021 році, запровадила 16-річну заборону на комерційний промисел у центральній частині Північного Льодовитого океану, надавши країнам-учасникам час, що дозволяє краще вивчити біорізноманіття та рибогосподарський потенціал регіону, щоб у майбутньому уникнути виснаження біоресурсів моря. Сторонами угоди є ЄС, Данія (як представник Гренландії), США, Росія, Японія, Корея, Канада, Китай, Норвегія та Ісландія. Усі чотири щорічні зустрічі сторін були проведені вже після початку війни, у всіх них брали участь представники Росії, які також продовжують роботу і в координаційному науковому комітеті та інших робочих органах конвенції. Незважаючи на те, що учасників угоди розділяє війна в Україні, торговельні війни та безліч інших конфліктів, вони продовжують намагатися працювати разом над розвитком нової природоохоронної конвенції.

Чи досягає цілей політика ізоляції?

Політолог **Олексій Уваров**, в інтерв’ю Riddle [говорить](#), що виключення країни з міжнародного механізму частіше має скоріш символічну

функцію: відображає міжнародну ізоляцію, яка вже сформувалася, а не виступає її причиною. Він зазначає, що *“в сучасних умовах виняток може відігравати значну репутаційну роль, а в окремих сферах – таких як технологічний обмін, наука або економічне співробітництво – такі заходи можуть мати відчутний ефект. Проте їхній вплив навіть у цих випадках залишається обмеженим і рідко стає визначальним фактором для зміни зовнішньополітичної стратегії держави. Це ставить під сумнів ефективність подібних заходів як інструменту запобігання війнам і забезпечення міжнародної безпеки.”*

Приклади виходу з конвенцій Росії та Білорусі показують, що такі рішення можуть мати різні причини. Найбільш поширеним є сценарій, коли участь країн-агресорів у механізмах співробітництва була жорстко обмежена партнерами, що дозволило цим країнам аргументувати свій вихід марністю подальшої номінальної участі без можливостей самої співпраці. У контексті міжнародних конвенцій обмежувалася не участь, а право обіймати керівні посади або представлятись від імені всіх членів конвенцій, що дозволило, зокрема, Росії та Білорусі, заявляти про “дискримінацію”. Офіційні делегації РФ часто діють досить вибірково. Так, наприклад, незважаючи на призупинення фінансування проектів на своїй території, Росія не вийшла з рад

директорів міжнародних банків розвитку.

Експерти, опитані UWEC, поки що не виявили жодного випадку, коли обмеження участі Росії в міжнародному екологічному механізмі було б продиктоване реальними загрозами безпеці у воєнний час або дозволяло б знизити ймовірність агресивних дій у майбутньому. Найчастіше виключення країни з екологічних угод або обмеження участі у них веде до зниження рівня виконання країною міжнародних зобов'язань у сфері екологічної безпеки. Тобто, зрештою, “гірше” від цього стає швидше світовому співтовариству, ніж державі-агресорці. Втім, важливо зауважити, що такі механізми, як Арктична рада, РБЄР або РДБМ, включають широкий спектр взаємодій, який виходить далеко за межі питань екології та клімату.

Прикладом альтернативного підходу до “виховання агресора” є діяльність UNESCO. Хоча міжнародне засудження агресії та санкції призвели до скасування сесії Комітету Світової спадщини у 2022 році в Казані та відмові Росії від головування, членство Росії в організації ніхто не “ставив на стратегічну паузу”. Проте керівні органи конвенцій та механізмів, що координуються UNESCO, регулярно намагаються вживати заходів для протистояння російській агресії. При цьому, представники МЗС Росії до

певної міри “змушені” брати участь у засіданнях — це загалом має більший моральний вплив на делегацію РФ порівняно з ситуацією, якби обговорення йшли без російської делегації (якщо країна залишила б UNESCO), вважають експерти.

Читати докладніше:

- [Всесвітня спадщина ЮНЕСКО під загрозою через війну](#)

Чи корисно обмежувати участь країн-агресорів у міжнародних екологічних та кліматичних угодах — складне етичне та політичне питання. Навіть якщо такий захід є неминучим у ході політичної конфронтації, зрештою, її корисність не очевидна, а витрати дуже великі.

Вихід країн з міжнародних природоохоронних угод загалом послаблює міжнародну систему екологічного та кліматичного управління/регулювання, а також суттєво ускладнює роботу екологічних організацій та цивільних активістів всередині цих країн. Вихід країн-агресорів з регіональних угод найболючіше позначається на можливостях охорони та моніторингу довкілля в конкретному регіоні — чи то Арктика, Європа чи Чорне море.

Голова [Української природоохоронної групи](#) (УПГ) **Олексій Василюк** упевнений, що вихід країн-агресорів з конвенцій також руйнує механізми їхньої відповідальності перед міжна-

родною спільнотою та громадянським суспільством: “Всупереч першому враженню, денонсація не є «перемогою над агресором». Навпаки, вона означає його публічне звільнення від міжнародних зобов’язань. Не учасник — значить і не порушник. Механізми участі громадськості в роботі конвенцій також дозволяли виносити інформацію про проблеми за межі країн-агресорів і провокувати вплив на них ззовні. Зараз НУО (в тому числі, активісти з країн, що розпочали військові конфлікти) втрачають важливі канали впливу на природоохоронну політику цих країн, передбачені механізмами моніторингу та іншими процедурами в рамках конвенцій, а значить — більше не можуть допомогти світовій спільноті примусити авторитарні режими до виконання норм міжнародного права”. Раніше УПГ [публікували](#) позицію про необхідність виключати Росію з керівних органів конвенцій, але не з-поміж їхніх членів.

З іншого боку, увага всього світу зараз прикута до зламу міжнародних екологічних угод, ініційованого новою адміністрацією США — найбільшого платника внесків багатьох угод та конвенцій. На цьому тлі обурення в системі міжнародного екологічного співробітництва, викликані війною в Україні, згодом стають менш помітними та значущими для світового співтовариства, хоча зрештою вони також сприяють розпаду сучасної міжнародної системи екологічного права.

Еволюція міжнародної системи екологічного права та механізмів, які забезпечують його виконання, є неминучою. До того ж вона буде дуже болючою в світі, який роз'єднаному протиріччями. Тому проблема взаємодії з країнами-агресорами в рамках міжнародних екологічних угод потребує спільних

обговорень та аналізу, зважених колективних рішень та послідовного впровадження їх у практичні механізми міжнародної політики. •

Головне зображення: Міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров обіймає посаду голови Арктичної ради у 2021 році, Рейк'явік, Ісландія. Джерело: [Архів Арктичної ради](#)

Асканія-Нова під окупацією: як заповідник став джерелом незаконного вивезення та продажу рідкісних тварин

Ольга Ткач

Онлайн-видання URSA.MEDIA провело розслідування, яке виявило факти тіншової торгівлі дикими тваринами з “Асканії-Нова” — зокрема продаж рідкісних зебр Чапмана, за яких окупанти просили по мільйону рублів за особину. Ці незаконні операції, разом із масштабними пожежами, дефіцитом води та кормів, ставлять під велику загрозу виживання унікального генофонду найбільшого степового заповідника Європи. У матеріалі подано ключові дані з розслідування та описано наслідки дій росіян для колекцій “Асканії-Нова”. Також розповідається, як

українська адміністрація сьогодні фіксує завдані збитки й злочини окупантів, формуючи доказову базу для їхнього майбутнього покарання.

Біосферний заповідник “Асканія-Нова” є найбільшим степовим [резерватом](#) Європи, який охоплює понад 33 тисячі гектарів. Внесений до [списку](#) еталонних територій ЮНЕСКО, заповідник поєднує унікальні ділянки цілинного степу та рідкісні види тварин і рослин (зокрема ті, що занесені до Червоної книги України). В тому числі в заповіднику утриму-

Джерело: [URSA.MEDIA](https://www.ursa.media)

ються акліматизовані в минулому види копитних, які мають найвищі категорії охорони у світі.

Заснований у 1898 році на приватних землях європейського поміщика Фрідріха Фальц-Фейна, він став першим природоохоронним осередком на українських теренах і вже у 1919 році отримав офіційний статус національного парку, а згодом, у 1921 році — державного заповідника.

Біорізноманіття заповідника налічує понад 500 видів рослин, у дендропарку розміщується понад 100 таксонів деревних рослин. Колекція тварин складає близько 2 200 видів, з яких понад 300 мають охоронний статус. Через територію заповідника пролягає міграційний шлях, яким щороку пересувається до 800 тисяч птахів.

“Асканія-Нова” має величезне значення для збереження та відновлення рідкісних видів. Вона також є важливою науковою установою, яка вже понад 100 років вивчає зміни степових екосистем та можливості акліматизації рідкісних видів тварин.

З перших годин широкомасштабного вторгнення Росії “Асканія-Нова” [перебуває під окупацією](#). Після встановлення окупаційної адміністрації навесні 2023 року українська сторона остаточно втратила контроль над діяльністю біосферного заповідника. Про ситуацію в “Асканії-Нова” сьогодні можна судити лише за повідомленнями в російських ЗМІ та [публікаціями](#) у соціальних мережах. Заголовки на кшталт “Животные из Аскании в рамках обмена уехали в Краснодарский край, Крым,

Ростов-на-Дону, Рязань”, [“В Крым привезли зебр из Херсонской области”](#) чи “Горят степи Аскании” фрагментарно відображають той жах, який відбувається на території заповідника.

Масове вивезення та продаж колекцій заповідника

Журналісти екологічного онлайн-видання URSA.MEDIA провели [розслідування](#), яке встановило, що після захоплення “Асканії-Нова” російські структури почали використовувати ресурси заповідника у власних комерційних інтересах. У результаті один із найцінніших природоохоронних осередків Європи фактично перетворився на майданчик для тіньової торгівлі дикими тваринами. Як [розповів](#) у коментарі виданню чинний директор заповідника Віктор Шаповал, окупаційна адміністрація системно вивозить тварин, зокрема рідкісні види, і таким чином знищує унікальні біоколекції.

Окупанти встановили фактичний контроль над заповідником у березні 2023 року, а перші задокументовані випадки незаконного вивезення тварин датуються кінцем того ж року. На сьогодні зафіксовано щонайменше двадцять таких епізодів.

Журналісти URSA.MEDIA у своєму розслідуванні оприлюднили приклади листування з окупантами щодо продажу тварин, зокрема [рідкісних зебр Чапмана](#). Так, за одну особину

окупаційна адміністрація поставила фіксовану ціну в 1 мільйон рублів.

Саме таку суму під час листування підтверджував колаборант **Валентин Суботін**: “Зебри точно від мільйона”, — йдеться у його повідомленні. Зазначимо, що за часів українського керівництва Суботін очолював механізовану бригаду заповідника, а з початку повномасштабного вторгнення перейшов на бік окупантів. За співпрацю з ними він отримав “підвищення” — посаду заступника директора “Асканії-Нова”.

Команда URSA.MEDIA під час розслідування діяла під прикриттям потенційних покупців, завдяки чому їй вдалося викрити реальні схеми продажів рідкісних зебр. Журналісти створили легенду — нібито хочуть придбати зебру Чапмана “у подарунок для дитини” — і вступили в прямі переговори щодо ціни. Контакт Суботіна розслідувачам передала Світлана Весьолая — колаборантка, яка до 2022 року працювала в заповіднику керівницею сектору еколого-просвітницької роботи. Після окупації залишилася на тій самій посаді, але вже під контролем російської адміністрації. Нині активно дає інтерв’ю пропагандистським медіа, розповідаючи про нібито “успіхи” заповідника після приходу росіян.

Чинний директор заповідника Віктор Шаповал також розповів про кількість переміщених зебр з початку вторгнення.

Джерело: [URSA.MEDIA](https://www.ursa.media)

“Наразі з “Асканії-Нова” вивезено десять особин зебри Чапмана. Це фактично третина всього поголів’я, яке утримувалося у заповіднику. Чому так сталося, що насправді цікавить тих людей, які вивозять тварин? Звичайно, рідкісні екзотичні види. Тому не треба дивуватися, що саме зебри мають такий попит. Також не забуваймо, що російські зоопарки не мають доступу до європейських ринків”, — повідомив Шаповал.

Крім того, просто придбати таких тварин неможливо, адже необхідно мати дозволи на міжнародне перевезення і обґрунтування переміщення, яке можливе лише з метою підтриман-

ня генетичного різноманіття глобально вимираючих видів.

Журналістам також вдалося відшукати [оголошення](#) щодо продажу тварин на російському сайті Авіто. За даними розслідування, до незаконних перевезень були залучені приватні власники зоопарків у Криму та Краснодарському краї.

Серед причетних до таких злочинних операцій журналісти називають низку осіб, включно з директором ялтинського зоопарку “Казка” **Олег** **Зубковим** та вже згаданим колаборантом Валентином Суботіним, який координував переміщення тварин і комунікував із потенційними покуп-

цями. Завдяки розслідуванню URSA. MEDIA можна чітко відстежити зв'язок між незаконними перевезеннями й оновленням приватних колекцій у південних регіонах Росії.

Тварини заповідника фактично стали ресурсом для приватних зоопарків у Росії, що намагаються компенсувати втрату доступу до європейських видів через санкції. Це також спосіб особистого збагачення для окупантів.

Віктор Шаповал розповів, що через відсутність належного догляду з боку окупантів загинула колекція [кафрських буйволів](#).

“Будь-хто розуміє, що буйвіл, для якого природним ареалом є Африка, не може в грудні гуляти на відкритих просторах асканійського степу. Це теплолюбні тварини, не пристосовані до низьких температур. Недбалість окупаційної влади призвела до того, що чотири особини загинули від переохолодження: три так і залишилися у Великому Чапельському поді, бо їх не змогли загнати вчасно, а ще одна – травмувалася в процесі загону, зламала шию, вдарившись об трактор”, – розповів директор.

За словами Віктора Шаповала, переміщення тварин із території заповідника відбувалося за кількома схемами – від публічних піар-акцій до більш прихованих операцій.

“Іноді вивезення проходили з великим розголом, як у випадку з директором Ялтинського зоопарку Олегом Зубковим. Але так відбувається не завжди. Дуже

часто до перевезення підходили “обережно” – особливо коли йшлося про переміщення тварин на територію Росії”, – зазначив він.

Одним із таких випадків було вивезення [коней Пржевальського](#) в Ростовську область РФ. Цей вид занесений не лише до Червоної книги України, а й до спеціального додатка Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES). Міжнародний документ, який ратифіковано й у Росії, передбачає жорсткі обмеження на переміщення таких тварин і вимагає спеціального погодження відповідних органів.

Шаповал підкреслює, що окупаційна адміністрація повністю проігнорувала ці вимоги.

“Для колаборантів немає значення, що саме вивозять – навіть якщо це звичайні сільськогосподарські тварини. Питання в тому, що все це здійснюється з порушенням національного законодавства і міжнародних норм”, – підкреслив Шаповал.

Він також пояснив, що інформацію про ці випадки часто намагалися приховати. У публічному просторі з'являлися лише повідомлення про плани “завезення” нових тварин та власне їх трансфер, деталі про їх незаконне вивезення із заповідника не розголошувалися.

“Бували ситуації, коли такі злочинні дії відбувалися підкилимно, і на окупацій-

них сторінках ця інформація взагалі не фігурувала”, — додав Віктор Шаповал.

Одним із найжахливіших наслідків російської окупації стала масова [загибель сайгаків](#). На початку 2023 року популяція сайги в заповіднику становила 564 особини, однак після пожежі, спричиненої роботою російської ППО, загинуло понад 200 тварин — майже третина всього поголів'я.

“Після пожежі в серпні 2023 року ми виявили сотні згорілих решток сайг”, — повідомив Шаповал.

Пожежі, нестача кормів та катастрофічна ситуація з водопостачанням на території “Асканії-Нова”

За словами директора, ситуація в заповіднику ускладнюється й масштабними [пожежами](#), які знищили тисячі гектарів степу. Це не завжди зумовлено природними явищами. Шаповал зазначає, що присутність військових підрозділів на території “Асканії-Нова” часто є причиною масштабних загорянь. Так, остання велика пожежа, що почалась 1 липня 2025 року й тривала декілька діб, не мала природного походження та була наслідком воєнних дій — зокрема роботи російських систем ППО. За словами Шаповала, саме військова присутність окупантів створює надзвичайну загрозу для природних екосистем та штучних колекцій заповідника, які мають світове значення.

Він нагадує, що перша велика пожежа сталася ще у 2023 році на території [Великого Чапельського поду](#) — і також була спричинена роботою російських систем ППО.

Дуже складною залишається ситуація з водопостачанням на території “Асканії-Нова”.

“Штучні колекції: зоопарк і дендрологічний парк — повністю залежать від води. Єдине джерело — артезіанські свердловини, які працюють від електроенергії. Немає електрики — не працюють помпи, отже, немає води й зрошення, що призводить до загибелі дендропарку. Якщо вода застоюється й перебуває під спекотним сонцем, у ній розмножуються бактерії, які згубно впливають на колекцію”, — пояснив Шаповал.

Шаповал також розповів про дефіцит кормів, який ставить під загрозу виживання тварин заповідника. Російські делегації періодично з'являються біля воріт зоопарку з публічними фотосесіями, цинічно демонструючи пакунки з капустою та яблуками як “допомогу”. Насправді ж, ці показові жести не мають нічого спільного з реальними потребами тварин.

За словами директора, колекція копитних у “Асканії-Нова” налічує понад 1 500 особин і в окремі сезони потребує до 10 тонн зернових кормів на місяць. У цьому контексті символічні пакунки з овочами виглядають радше як елемент пропаганди, ніж реальна підтримка. Вони лише створюють ілюзію піклуван-

ня, тоді як тварини продовжують страждати від нестачі кормів.

Документування та оцінка збитків, завданих Росією на території заповідника

За даними Офісу Генерального прокурора України, збитки, пов'язані із незаконним перевезенням тварин, сягають сотень тисяч доларів. Багатьом колаборантам, причетним до злочинів, уже повідомлено про підозри.

Шаповал пояснив, що міжнародні природоохоронні конвенції мають формальні норми та процедури щодо заборон на вивезення тварин, але вони не містять ефективних санкційних механізмів у випадку, коли держава-агресор порушує ці угоди.

“Ці документи створювалися в зовсім інших реаліях, — наголосив він. — Ніхто й не міг уявити, що держава-учасник міжнародних конвенцій може стати терористом і нести загрозу для існування природних територій”.

Попри дуже складні умови, українська команда “Асканії-Нова” продовжує документувати злочини окупантів. Зібрані матеріали передаються до Державної екологічної інспекції, Спеціалізованої екологічної прокуратури та комісії з визначення збитків, завданих докільню збройної агресії Херсонської обласної військової адміністрації — ці дані мають стати основою для майбутніх судових процесів.

“Асканія-Нова” продовжує роботу як науковий центр

“Асканійське поголів'я — унікальне. Його історія налічує понад століття. На місці цього заповідника сформувався самобутній генотип. Це тварини, акліматизовані до умов степової зони України, тому безперечно вони відрізняються від тих тварин, які знаходяться в межах свого природного ареалу”, — зазначив Шаповал.

Він наголосив, що навіть в таких складних умовах заповідник продовжує функціонувати як науково-дослідна установа.

“Треба розуміти, що “Асканія-Нова” лишається науковим центром. Якщо ми тимчасово втратили об'єкт опіки — це не означає, що наші працівники не мають роботи. Ми ведемо наукові дослідження в споріднених біотопах та активно займаємось експедиційними обстеженнями”, — зазначив директор.

Він додав, що його команда продовжує вести наукове видання — [“Вісті заповідника Асканія-Нова”](#), започатковане ще у 1921 році. Там публікуються наукові статті про флору та фауну заповідника.

На жаль, сьогодні “Асканія-Нова” постає не лише символом стійкості, а й трагічним прикладом того, як Росія нищить природні екосистеми та штучні колекції міжнародного значення. Продаж рідкісних тварин, пожежі в степу, загибель цілих видів та

руйнування інфраструктури — усе це наслідки дій окупаційної влади. Росія має бути притягнута до відповідальності за порушення міжнародних норм та всі воєнні злочини, скоєні на території заповідника.

Відновлення “Асканії-Нова” потребуватиме тривалої, комплексної роботи та значної підтримки — як з боку держави, так і міжнародних партнерів, готових долучитися до порятунку унікального природного генофонду. Водночас команда має продовжува-

ти наукову діяльність й фіксувати всі факти злочинів, скоєних окупаційною владою.

Та найголовніше — усі ці зусилля набудуть реального сенсу лише після перемоги України та звільнення “Асканії-Нова” від російських окупантів. Саме тоді з’явиться шанс повернути до життя найбільший степовий резерват Європи. Тому сьогодні важливо робити все можливе, аби цей день настав якнайшвидше.. •

Джерело головного зображення: ТСН

Екологічний і кліматичний активізм під час вторгнення: Грузія

Олексій Овчинніков

У першій [частині](#) серії було розказано про переслідування та тиск, з якими зіткнулися екологічні активістки та активісти в Білорусі з 2020 року, та які лише посилилися під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну. У другій частині статті буде розказано про ситуацію в Грузії – країні, яка також переживає сьогодні політичну кризу.

У той час як світ відволікається на повномасштабне вторгнення в Україну та бомбардування Ізраїлем

Гази, ЗМІ приділяють лише спорадичну увагу політичній кризі в Грузії, яка розпочалася, коли опозиція звинуватила правлячу партію “Грузинська мрія” у фальсифікації результатів парламентських виборів 2024 року, на яких вона зміцнила свою 12-річну владу.

Тим часом країна значно страждає від кліматичних та екологічних проблем, які лише посилюються. 2025 рік відзначився як аномальною посухою,

Приклад порівняння фотографій зруйнованого українського міста з Тбілісі у пропагандистських плакатах Грузинської мрії. Джерело: Info 9

так і аномальними опадами, а льодовики Грузії продовжують танути, що може призвести до повторення [трагедії в гірському курорті Шові](#) в 2023 році, де в результаті зсуву загинуло щонайменше 32 особи.

Політична криза в Грузії. Сторінка з російського сценарію

Протести в Грузії в 2024 році почалися після рішення уряду ввести закон про “іноземних агентів” за аналогією з Росією. “Іноземним агентом” у країні може бути визнана будь-яка юридична або фізична особа, яка отримує фінансування з-за кордону. Закон зобов’язує всі неурядові організації та ініціативи пройти складну систему реєстрації, під час якої вони не тільки зобов’язані розкрити

інформацію про свою роботу (що є особливо небезпечним у разі роботи з вразливими та чутливими групами, учасники яких не хотіли б оприлюднення інформації про них), а й бути стигматизованими лейблом “іноземні агенти”.

Перша спроба ввести такий закон навесні 2023 року провалилася — протести виявилися успішними. Проте правляча партія “Грузинська мрія” змогла продавати закон навесні 2024 року, а після парламентських виборів у жовтні 2024 року і протестів, які були брутально придушені, практично монополізувати владу у своїх руках. У країні розпочалися репресії. Опозиція разом із президенткою Саломе Зурабішвілі вирішили бойкотувати роботу парламенту, назвавши його нелегітимним. Однак змінити

владу не вдалося. Навпаки, як єдина партія, представлена в парламенті, “Грузинська мрія” отримала можливість приймати ті закони, які вважає за потрібне. Так, було прийнято закон про заборону “пропаганди” ЛГБТ+, що зробило життя ЛГБТ+ людей та активістів у країні небезпечним. Продовжився тиск на організації, які відмовилися пройти реєстрацію як іноземні агенти. Сьогодні йдеться вже про кримінальне переслідування за відмову від реєстрації. Деякі активісти вирішили поїхати з країни.

Ухвалений закон про “іноагентів” було переглянуто та нібито перероблено відповідно до американського варіанту [FARA](#). Проте варто зазначити, що у країні більшість програм реалізується за рахунок коштів міжнародної підтримки. Фактично кожна школа, кожна організація, кожне село отримує підтримку від “іноагентів”. Наприклад, робота найстарішого в країні Національного парку Лагодехі багато в чому здійснювалася з допомогою іноземних коштів. Так само, як і більшість екологічних проектів від переробки до захисту довкілля.

Багато екологічних організацій Грузії відмовилися від реєстрації в реєстрі “іноземних агентів”, що призвело до заморожування їхньої діяльності. Так, найбільша грузинська екологічна організація [“Зелена альтернатива”](#) практично припинила свою роботу. Принаймні ані на сайті,

ані в соціальних мережах немає оновлень із лютого – березня 2025 року.

Все це відбувається на тлі кліматичної кризи в країні. Так, 3 серпня 2023 року в результаті сходження селі, викликаного таненням льодовиків у регіоні Рача, загинуло 18 людей і ще 18 досі вважаються зниклими безвісти. Кожен червень сільське господарство Грузії страждає від сильного граду та дощів, які знищують врожай. При цьому серпень 2025 став аномально спекотним, в результаті чого деякі регіони зіткнулися з нестачею води. Пересохли цілі річки в Кахетії.

“Грузинська мрія” відвертається від України

Посилення репресій “Грузинська мрія” пояснює, зокрема, небажанням “бути втягнутою” у війну з Росією. Як на парламентських виборах 2024 року, так і на муніципальних виборах 2025 року пропаганда використовувала фотографії зруйнованих міст України, порівнюючи їх із “квітучою” Грузією. Що викликало критику щодо моральності такого пропагандистського ходу.

Все це значно контрастувало з першими місяцями підтримки України під час повномасштабного вторгнення Росії, коли всі міста Грузії були прикрашені прапорами України. Що не дивно, адже частина територій Грузії, як і раніше, вважається окупованою (Південна Осетія та Абхазія). Уряди самопроголошених на цих територіях

республік підтримує Росія, а Грузія була в стані війни з Росією ще у 2008 році

Очевидно, що репресії та відкат у демократичній політиці, а також розворот на шляху європейської інтеграції безпосередньо впливають на екологічних активісток та активістів у країні. Немоżliвість фінансової підтримки (після введення закону про “іноагентів” фонди не можуть повноцінно працювати з грузинськими організаціями), політична криза, стигматизація активізму та поляризація суспільства — все це призводить до того, що робота організацій та ініціатив загальмувалась, вони зіткнулися з новими труднощами, яких не знали до 2024 року.

Створюючи безпечний та екологічний простір для активістів

UWEC Work Group поговорив з Ніні Кхурошвілі, екологічною активісткою, однією із співзасновниць Eco Village Georgia – проекту, який тепер не тільки є експериментом зі створення екологічно дружнього стійкого поселення в Грузії, але й намагається виконувати роль безпечного місця для активісток та активістів.

Кхурошвілі прийшла в екологічний та кліматичний активізм із галузі мистецтва. Близько восьми-дев'яти років тому вона вперше потрапила як волонтерка в екопоселення в Західній

Європі, і ця ідея дружнього до природи рівноправного проживання людей сильно надихнула її.

“Я жила в різних місцях і дізнавалася більше про стійкий спосіб життя, але не тільки в плані теорії, а й у плані практики, як частини повсякденного життя. Як відбувається самоорганізація спільнот, робота в команді, як розвивати пермакультурне та стійке землеробство, екологічну інфраструктуру та багато іншого”, – розповідає активістка.

Разом із друзями та іншими активістками та активістами у Кхурошвілі з'явилася ідея зробити екопоселення в Грузії. Розпочався тривалий процес формування спільноти, яка мала стати ядром і основою екопоселення. Передбачалося, що це буде саме таке поселення, де люди об'єднані спільною ідеєю збудують будинки і житимуть постійно. Близько п'яти років пішло на організацію структури співтовариства, вироблення методології прийняття рішень, і навіть пошук землі. У результаті, в грудні 2023 року землю було куплено в районі Лагодехі і проект почав втілюватися в життя.

“Я працюю у сфері активізму, не тільки екологічного, а й квір-активізму, фемінізму, екофемінізму в Грузії. Тому коли ми створювали проект EcoVillage, то одразу планували організувати його так, щоб він міг приймати людей. Наприклад, якщо їм потрібен час для відновлення, щоб була можливість організувати ретрити для різних груп. Тому що у нас багато землі

і достатньо благ, щоб поділитися ними. У нас є струмок, невеликий ліс. Люди можуть тут відпочити, відчувати себе в безпеці, обговорити в безпечній обстановці важливі теми. Що особливо важливо в умовах нинішньої політичної ситуації.”

Як і інші екологічні ініціативи, EcoVillage Georgia зіштовхнулася зі складнощами після початку політичної кризи в Грузії у 2024 році. Це відбилося і на фінансовій підтримці проекту, оскільки отримати нові гранти виявилося практично неможливо, і на самих учасниках, які зазнали і продовжують відчувати психологічний тиск, і на планах. Багато що задумане на 2024 – 2025 роки довелося відкласти та адаптуватися під ті умови, в яких проект опинився. Однак він все більше став виконувати роль безпечного місця.

Ніні Кхуровшвілі також зазначає, що політична криза в країні призводить до зникнення з порядку денного питань екології та зміни клімату. Звичайно ж, проблеми нікуди не поділися, їх видно, про них говорять жителі сільських регіонів, які стикаються з наслідками зміни клімату частіше за городян. Це підтверджує її досвід роботи в Кахетії, одному з найбільших сільськогосподарських регіонів Грузії. Однак пошуку рішень з боку уряду не видно.

Проблеми клімату ховаються і не вирішуються

“Ані уряд, ані муніципалітети не хочуть навіть відкрито заявити про наслід-

ки викликаних зміною клімату аномальних погодних явищ. Які трапляються в Грузії все частіше і частіше. Наприклад, аномальні снігопади в Гурії та Аджарії в лютому 2025 року, до яких уряд не був готовий і волонтери самі вирушали в заблоковані регіони, де люди буквально гинули.

Немає плану адаптації чи пом'якшення наслідків, який вже давно потрібно було розпочати в Грузії. І якщо три роки тому уряд ще заявляв принаймні про наміри працювати в цій галузі в рамках планів євроінтеграції, то останнім часом все змінилося. Сьогодні маю відчуття, що кліматичний порядок денний більше не обговорюється”, – каже активістка.

Відносно позитивним явищем стало те, що починаючи з часів COVID села потихеньку почали оживати — багато городян і освічених людей вирішили переїхати сюди. Як мінімум, проводити у селах літо. Після розгону протестів бажання уникнути стресу від життя у місті лише посилилося. На тлі відтоку сільського населення у великі міста це стало добрим знаком. Крім того, нові мешканці приносять із собою сучасний підхід до сільського господарства, екологічні практики, зацікавленість в органічній продукції.

Однак на тлі ініціатив, які закриваються і зникають, звичайно, цього недостатньо. Причому від припинення роботи активістів насамперед страждають малі групи, віддалені регіони, ті простори та спільноти, які й так не отримували підтримки від уряду, а ви-

живали саме за рахунок НУО, які тепер стали “іноагентами”. Які зараз не лише стикаються із труднощами у пошуках фінансування, а й з політичним тиском.

“В принципі, нам не потрібна підтримка від уряду, ми можемо впоратися самі”, – каже Ніні. “Але не чиніть на нас тиск. Не арештовуйте наших друзів. Не змушуйте відчувати додатковий стрес або розбиратися зі складностями нових законів. Як група ми впораємося, але дайте нам спокій – ось що я хотіла б сказати сьогодні. Наша команда має потенціал і навіть в дуже напруженій ситуації, навіть в умовах війни в Україні, EcoVillage може стати стійким проектом та безпечним місцем для інших. У якому, можливо, ми знайдемо вирішення екологічних та кліматичних проблем для місцевого населення. Однак для цього нам не потрібно створювати додаткові труднощі. Так, нам потрібна фінансова підтримка і додаткові ресурси, але думаю, ми зможемо їх знайти, якщо ситуація навколо стане більш стабільною”.

“Так само для екологічних та кліматичних ініціатив не тільки в Грузії, а й по всьому Кавказу сьогодні дуже важливо налагоджувати спільну роботу, об’єднуватися в мережу, обмінюватися досвідом, енергією, ресурсами. Це не лише дозволить зберегти проекти, а й дати шанс для їхнього розвитку”.

На питання, що дозволяє зберігати мотивацію та сили працювати в непростий час, коли екологічний та кліматичний активізм зазнає тиску не тільки в регіоні Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії, а й у всьому

світі Ніні Кхурошвілі відповідає:

“Думаю, в першу чергу – віра людей. У те, що ми робимо. Також важливо розуміти, що що б ти не робив – це має сенс. Продовжуючи роботу над проектом, я сподіваюся, що це принесе користь і він є важливим. І ці почуття отримують підтримку, коли бачиш реакцію тих, хто приїжджає в EcoVillage Georgia, працює на землі, готує їжу один для одного, обрізає дерева, реалізує свої ідеї”.

“Я бачу, наскільки різні люди приїжджають до нас і, тим не менш, у нас (у них) виходить створювати гармонію через стосунки один з одним і з природою. І ми, і вони вдячні за таку можливість і за такий досвід. І це те, що рухає мною. Для мене це дуже важливо. Через цю подяку відчуваєш зв’язок із землею”.

Екоспільноти та екопоселення сьогодні все частіше є місцями акумуляції сил для активісток та активістів, та простором створення нетворкінгу. Характерно це не лише для Грузії, а й, наприклад, для України, де такі екопоселення, як Тепла гора, відіграли важливу роль в адаптації суспільства до наслідків російського вторгнення. Про те, як екологічні організації та ініціативи України справлялися з катастрофічним викликом останніми роками читайте в наступній статті. •

Ця стаття була підготовлена в рамках тематичних мереж PULSE – європейської ініціативи, яка підтримує транснаціональну журналістську співпрацю.

Джерело головного зображення: AP Photo

IUCN
World
Conservation
Congress
Abu Dhabi 2025

Участь України на світовому конгресі зі збереження природи (IUCN). Нова лінія зіткнення і перші перемоги

Олексій Василюк, Вікторія Губарева

У жовтні 2025 року, на тлі повномасштабної війни, представники України вперше взяли участь у роботі головної світової природоохоронної спільноти – IUCN (International Union for Conservation of Nature). Цього року Світовий конгрес з охорони природи став випробуванням для світової спільноти екологів на готовність говорити про війну як про загрозу біорізноманіттю. А зусилля української делегації показали, що

Україна тепер є глобальним гравцем на арені охорони природи.

Світовий конгрес з охорони природи [IUCN \(Міжнародний союз охорони природи\)](#) у 2025 році став справжнім проривом для українських екологічних організацій, які взяли в ньому участь. Делегаціям з України вдалося просунути резолюцію про механізми роботи з членами IUCN, залученими до збройних конфліктів, заблокувати

Зала засідання Світового конгресу IUCN-2025 в Абу-Дабі. Джерело: ГО "Українська природоохоронна група"

спробу Росії використати форум для пом'якшення санкцій, привезти додому міжнародні нагороди для своїх парків і партнерів, а також відкрити шлях до створення Зеленого списку IUCN в Україні.

Конгрес відбувся протягом 9-15 жовтня 2025 року в Абу-Дабі (Об'єднані Арабські Емірати), та зібрав близько 10 000 учасників офлайн. При цьому, організатори передбачили широкі можливості для дистанційного формату участі, запропонувавши віртуальну платформу.

Світовий конгрес IUCN (International Union for Conservation of Nature – [Міжнародний союз охорони природи](#)) – це ключова глобальна подія для природоохоронців, урядів, науковців, громадянського суспільства та бізнесу, де обговорювались головні виклики у сфері збереження видів та екосистем.

Україна як держава поки не є членом IUCN, і була представлена на ньому лише двома громадськими організаціями – ГО "Українська природоохоронна група" ([член IUCN з 2023 року](#)) та МБО "Екологія-Право-Людина" ([член IUCN з 2005 року](#)). Під час нинішнього Конгресу, окрім обох організацій-членів, були також представники БО "[Фонд природи України](#)", [Національного природного парку "Тузловські лимани"](#) та [Франкфуртського зоологічного товариства в Україні](#) – FZS Ukraine.

IUCN є одним з найбільших у світі природоохоронних об'єднань, заснованим у 1948 році. До його складу входить понад 1 400 членів із більш ніж 170 країн. Серед них – урядові установи, наукові інституції, громадські організації та представники корінних народів. Спілка координує глобальні зусилля зі збереження біорізноманіт-

Розгляд пропозицій-моушенів на Світовому конгресі IUCN-2025. Джерело: ГО “Українська природоохоронна група”

тя, розвитку мережі природоохоронних територій, протидії зміні клімату та розроблення міжнародних екологічних політик. IUCN є творцем світового Червоного списку видів, які перебувають під загрозою зникнення.

IUCN та питання війни в Україні. Зміна ставлення до країн-агресорів

Питання екологічних наслідків війни в Україні на цьому найбільшому в світі зібранні з питань збереження природи прозвучало вперше.

Перед кожним Світовим конгресом IUCN його члени мають право подавати моушени — офіційні пропозиції, які формують глобальну політику спілки у сфері збереження природи. Після ухвалення вони стають Резолюціями або Рекомендаціями IUCN,

які визначають і спрямовують роботу організації на наступні чотири роки і більше.

ГО “Українська природоохоронна група”, разом з МБО “Екологія-Право-Людина” (Україна), [Caucasus Environmental NGO Network](#) (Грузія), [Center for Large Landscape Conservation](#) (США), [Earth Law Center](#) (США), [Center for environmental ethics and law](#) (США) та за підтримки БО “Фонд природи України” скористалися таким правом та ініціювали моушен [065 “Створення механізмів взаємодії з членами IUCN, залученими до збройних конфліктів”](#), який був [прийнятий](#) на електронному голосуванні та став однією з Резолюцій IUCN.

Що ж передбачає ця Резолюція? Відтепер IUCN повинні розроби-

Оголошення про призначення Діани Гарлицької на посаду Канцлера IUCN. Джерело: ГО "Українська природоохоронна група"

ти особливі умови участі в ній для країн-агресорів і організацій, які зареєстровані в цих країнах, а також впровадити інші рішення, які стосуються збройних конфліктів, війн та збереження природи.

Відхилення спроби Росії уникнути санкцій

Російські учасники Конгресу, у тому числі на державному рівні, намагались використати захід в політичних цілях. Зокрема, за задумом представників РФ, Конгрес мав прийняти одну з резолюцій, яка вносить зміни до Статуту IUCN – головного документу організації, у формулюванні, яке б означало, що країни і організації IUCN вважають міжнародні санкції проти Росії – несправедливою дискримінацією. І навіть більше – скасувати член-

ські внески російським організаціям, які "постраждали" внаслідок запровадження міжнародних санкцій проти РФ. Що цікаво – фінансову підтримку цього лобістського процесу здійснював "Росатом".

Не дивлячись на те, що Росія була представлена досить великою делегацією на чолі з представником відповідного міністерства, українська команда змогла переконати міжнародну спільноту не голосувати за прийняття такого рішення.

Виступ на Асамблеї та жорстка позиція під час переговорного процесу відправили проросійське формулювання Резолюції у небуття. Фрагменти дводенної боротьби (виступи української та російської сторін) можна переглянути за [ЦИМ ПОСИЛАННЯМ](#).

Обрання українки на керівну посаду в IUCN

Українка Діана Гарлицька [обрана](#) Канцлером Міжнародної спілки збереження природи (IUCN) у Східній Європі, Північній та Центральній Азії.

Дане рішення є визнанням її багаторічної діяльності у кліматичній та екологічній молодіжній дипломатії, роботи в сфері освіти, спрямованої на зміцнення ролі регіону у глобальних процесах охорони довкілля та сталого розвитку.

Діана Гарлицька є засновницею громадської організації [Sustainability Narrative Institute](#) (м. Вільнюс, Литва), яка працює над питаннями адвокації та комунікації у сфері сталого розвитку. Вона також навчається в аспірантурі і досліджує зелені фінанси. Її обрання до Ради IUCN відкриває нові можливості для представлення інтересів України та країн Східної Європи, Північної та Центральної Азії на міжнародному рівні та сприятиме посиленню співпраці у сфері збереження природи.

Нагородження для співробітників українських національних парків та лідерів в області охорони природи

На Всесвітньому конгресі IUCN низка українських представників

були нагороджені за внесок у справу охорони природи. Так, IUCN вручив Міжнародну нагороду рейнджерів Всесвітньої комісії з природоохоронних територій команді українського Національного природного парку “Тузовські лимани” за ефективну охорону прибережних екосистем Чорного моря, боротьбу з браконьерством та організацію просвітницьких заходів.

Ця нагорода, яка підкреслює особливу важливість роботи рейнджерів у справі збереження біорізноманіття, щорічно присуджується міжнародним комітетом IUCN за виняткову відданість справі охорони природи. Команда була номінована перед конгресом Українською природоохоронною групою за підтримки Природного фонду України. Нагороду [прийняла](#) Ірина Вихристюк, директор Національного природного парку “Тузовські лимани”.

Нагороди в 2025 році були [вручені](#) 13 рейнджерам і командам (шість команд і сім індивідуальних нагород) з різних країн за їхню мужність, наснагу і наполегливу працю на передовій захисту довкілля. Лауреати нагороди отримують фінансову підтримку в розмірі від 5000 до 25 000 доларів США для продовження своєї природоохоронної діяльності.

Нагороду також отримав Міхаель Бромбахер, директор представництва Франкфуртського зоологічно-

Міхаель Бромбахер приймає нагороду імені Фреда Паккарда. Джерело: ГО "Українська природоохоронна група"

го товариства в Україні. Всесвітня комісія з охоронюваних територій (IUCN WCPA) [вручила](#) йому нагороду імені Фреда Паккарда — одну з найпрестижніших міжнародних нагород у галузі охорони природи. Ця премія є визнанням його багаторічної відданості справі та особистого внеску в розвиток і охорону природних територій у всьому світі.

Під час церемонії Бромбахер розповів про роль українських національних парків під час війни. Він підкреслив, що війна надала паркам нового значення — вони стали простором солідарності та підтримки. *"Ця нагорода — для всіх сміливих людей, які захищають природу України, незважаючи на війну"*, — сказав він у своїй подячній промові.

Сесії Конгресу за організації та участі українських представників

Низка подій на Конгресі були організовані командою ГО "Українська природоохоронна група" та БО "Фонд природи України". Наприклад, сесія "Роль залучення молоді та міжпоколінного діалогу в збереженні природи в умовах конфлікту та постконфліктних ситуаціях".

Цей захід був спрямований на обговорення ролі молоді у природоохоронній діяльності під час війни та після неї, а також на пошук шляхів ефективного міжпоколінного діалогу між молодими лідерами, науковцями, правозахисниками й управлінцями природоохоронних територій. Сесія проходила у формі діалогу і рефлексії, що дало змогу учасникам поділитись

Робота сесії “Роль залучення молоді та міжпоколінного діалогу в збереженні природи в умовах конфлікту та постконфлікту”. Джерело: ГО “Українська природоохоронна група”

власним досвідом та поглядами на тему важливості міжпоколінного діалогу та молодіжного лідерства, особливо в контексті війни та післявоєнного відновлення. Сесію модерували **Анна Ковбаснюк**, **Анастасія Драпалюк** та **Григорій Коломицев**.

Сесія “Масштабування збереження природи з урахуванням конфліктів на благо природи, людей та миру: розуміння викликів” була присвячена тому, як війни впливають на збереження природи і як природоохоронна діяльність може сприяти миротворенню. Учасники обговорювали правові та політичні інструменти захисту довкілля під час збройних конфліктів, а також шляхи масштабування “конфлікто-чутливої охорони природи” — підходу, що враховує

ризики насильства, нестабільності й соціальної напруги.

Від України на цій сесії виступили **Григорій Коломицев** та **Анастасія Драпалюк**. Григорій [розповів](#) про масштаби руйнувань природно-заповідного фонду України внаслідок російської агресії, а [Анастасія](#) — про реалії життя українських природоохоронних установ під час війни та необхідність виключення Росії з міжнародних природоохоронних організацій.

Питання наслідків російської агресії для природи звучало і на інших сесіях. Для прикладу, під час сесії “Protecting Nature in Armed Conflicts: Advancing Environmental Justice and Resilience” спікером виступила доктор **Матрах Альмутаїрі** (Kuwait Institute for Scientific Research). Вона

Учасники сесії “Масштабування збереження природи з урахуванням конфліктів на благо природи, людей та миру: розуміння викликів”. Джерело: ГО “Українська природоохоронна група”

наголосила, що війна в Україні є однією з трьох найбільш руйнівних для довкілля збройних конфліктів за останні 50 років. У своєму виступі вона розглядала екологічні наслідки воєн у контексті міжнародного гуманітарного права та екологічної справедливості, наводячи приклади з Перської затоки, В'єтнаму та України.

Угода про постачання, встановлення та навчання роботи з фотопастками для національних парків і заповідників

Конгрес також приніс деякі безпосередні практичні вигоди для заповідних територій України. Так, під час Конгре-

су, БО “Фонд природи України” уклав угоду з Міжнародною організацією [“Wildlife Protection Solutions”](#) (США), відповідно до якої пробна партія фотопасток вже вирушила до України для дослідження природи в кількох національних парках і заповідниках. Окрім обладнання, американські партнери також зобов'язуються організувати навчання з його використання для служби державної охорони природно-заповідного фонду.

Пілотне впровадження стандарту зеленого списку IUCN/IUCN Green List

Насамкінець відмітимо, що “Фондом природи України” були про-

ведені переговори щодо пілотного впровадження стандарту [Зеленого списку IUCN/IUCN Green List](#). Це інструмент, який дає можливість оцінити якість управління природоохоронною територією відповідно

до стандартів IUCN та надати рекомендації щодо покращень для їх досягнення. На сьогодні такі стандарти впроваджуються вже в більше 600 природоохоронних територіях на території 60-ти країн. •

Природа в об'єктиві. В український прокат вийшло одразу три фільми про вплив війни на довкілля

Інга Павлій

У жовтні в Україні вийшло одразу декілька фільмів, які показують, як повномасштабне вторгнення росії вплинуло на довкілля. Кінострічки “Немає тіні в лісі” та “Війна очима тварин” презентували в рамках Одеського міжнародного кінофестивалю в столичному кінотеатрі “Оскар”. А фільм “Природний кордон” від Суспільного мовлення мав допрем'єрний показ у Будинку кіно.

“Немає тіні в лісі”

Чергу прем'єр документальних фільмів про війну та природу розпочала стрічка [“Немає тіні в лісі”](#) режисера Володимира Тихого та продюсерки Белли Терзі. У головній ролі — екожурналістка [Вікторія Губарева](#), яка вирушає в подорож національними парками та заповідниками України, щоб зафіксувати, як

Джерело фото: PSB films

на них вплинуло повномасштабне вторгнення росії.

Знімальна команда відвідала Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник (Київщина), Дунайський біосферний заповідник (Одещина), Карпатський біосферний заповідник (Закарпаття), Національні природні парки “Тузлівські Лимани” (Одещина), “Подільські Товтри” (Хмельниччина), “Святі гори” (Донеччина), береги колишнього Каховського водосховища (Херсонщина).

“В Україні зараз увесь фокус на людей і міста. І зрозуміло, чому. Кожного дня наші люди переживають горе. Та є такі сфери, куди увага людини не доходить. Я кажу саме про наше довкілля. І хочеться

цей фокус навести на це, тому що мало хто про це говорить. Після катастрофи на Каховському водосховищі всі про це говорили. Але ніхто не говорить про кажанів, ніхто не говорить про ці крейдові сосни, які пошкодило війною, ніхто не говорить про те, наскільки замінованими є наші національні природні парки. Коли я спілкувалася з іноземцями й почала розповідати про все це, вони відповідали, що навіть не задумувалися про це. Природа в нас на задньому плані. І тому ми хотіли показати це – як війна вплинула на нашу природу і якою вона є зараз”, – розповідає продюсерка фільму Белла Терзі.

Особливою родзинкою фільму є те, що Вікторія разом із командою записує аудіоатмосферу національ-

Під час прем'єри. Джерело фото: PSB films

них парків на професійне обладнання. Завдяки цьому глядачі не лише бачать природу, а йчують її. І тут усіх настигає жорстока реальність: у національних парках трохи далі від лінії фронту чутно шелест листя на деревах, спів птахів, шурхіт крил, плескання води. А на ділянках, які вигоріли під час обстрілів та бойових дій, немає ні звуку — суцільна тиша. На такій місцевості дерева — це обгорілі стовбури, без листя та ознак життя навколо. У таких лісах немає навіть тіні.

“Така ідея зі звуками з'явилася вже по ходу історії. Є такі моменти, які можна передати не лише картинкою, а і звуками. Наприклад, Чорнобильський заповідник. Ти ходиш по тій місцевості, де була

пожежа, і там інша температура, повітря, воно все тисне на тебе, спека. Проходиш 50 метрів у бік, де пожежі не було, а там уже тінь, прохолода, вітерець. І ми хотіли показати цю різницю”, — поділився режисер Володимир Тихий.

Вікторія Губарева познайомилася з режисером фільму Володимиром Тихим у Голосіївському парку у Києві на щорічній акції випуску кажанів, яку влаштував [Український центр реабілітації рукокрилих](#). Уже пізніше Володимир поділився з нею ідеєю зняти фільм про вплив війни на довкілля. Вікторія одразу погодилася.

Перший знімальний день, пригадує дівчина, пройшов у Чилі. Її запросили на World Freedom Press Day 2024 в Сантьяго. Тоді на двох панелях

Вікторія Губарева. Джерело фото: PSB films

вона розповіла про виклики, з якими стикаються українські журналісти, висвітлюючи теми довкілля та біосферних резерватів. Далі зйомки були вже в Україні. “Я рада, що про проблему впливу війни на довкілля дізнається більше людей. Як виявилось, поза моєю бульбашкою мало хто про це замислюється. З іншого боку, не всім була зрозуміла ідея зі звуковими картинками. Для мене, наприклад, різниця між тим, як “звучить” ліс, що згорів і “живий” ліс — колосальна. У живому лісі ви чуєте птахів, комах, якщо довго й уважно спостерігати — можна навіть побачити диких тварин. У лісі, який нещодавно згорів, або ж який був зруйнований іншою силою (наприклад, там пройшла рубка) — значно тихіше. Я питала тих, хто дивився фільм — чи

була зрозуміла ця ідея, і для багатьох це не було таким очевидним, як для мене, і це засмутило. Я б хотіла, щоб люди більш свідомо ставились до природи, і тут я кажу не лише про свідоме споживання і використання, а і про усвідомлення того, що навколо значно більше “живого”, ніж ми звикли помічати. Як сказала Ірина Вихристюк, директорка Національного природного парку “Тузлівські Лимани”, також героїня цього фільму, під час першого показу: “Ліс ніколи не буває порожнім”, — ділиться Вікторія.

Серед найчастіших наслідків війни в природних зонах екожурналістка відзначає пожежі, замінування, забруднення ґрунтів, водойм, втрата біорізноманіття. Загалом кожен випадок унікальний і залежить від те-

риторій. У Чорному морі від мін та акустичних травм гинуть дельфіни, розливається нафта, на сході — вирубуються та горять ліси, каже Вікторія. У Чорнобильській зоні відчуження через риття фортифікаційних споруд збільшується рівень радіації, а від обстрілів міст збільшується кількість відходів руйнації, які потім відправляються на й без того переповнені сміттєві полігони. Кількість інвазійних видів збільшується там, де місцеві види були з різних причин знищені.

“Всюди, де ми були, наші експерти казали нам: наслідки є, але природа — відновиться. Так, це триватиме багато років, і в деяких місцях уже ніколи не буде так, як було. Деякі унікальні місця знищені назавжди. Але природа пристосовується. Це як із Каховським водосховищем — на початку, як тільки вода зійшла, очікували найгіршого — величезної, отруєної донними відкладеннями пустелі. Але тепер там вербовий ліс, який називають “Зеленим морем”. Природа завжди бере своє, і якщо їй не заважати, а в деяких випадках — науково обґрунтованим способом допомогти — вона відновиться. Звісно, за умови правильного інституційного управління. Це додає трохи оптимізму”, — відзначає Вікторія.

Прем'єрний показ фільму відбувся 4 жовтня в кінотеатрі “Оскар” міста Києва в рамках Одеського міжнародного кінофестивалю. Надалі стрічку показуватимуть на різних українських та міжнародних кінофестивалях,

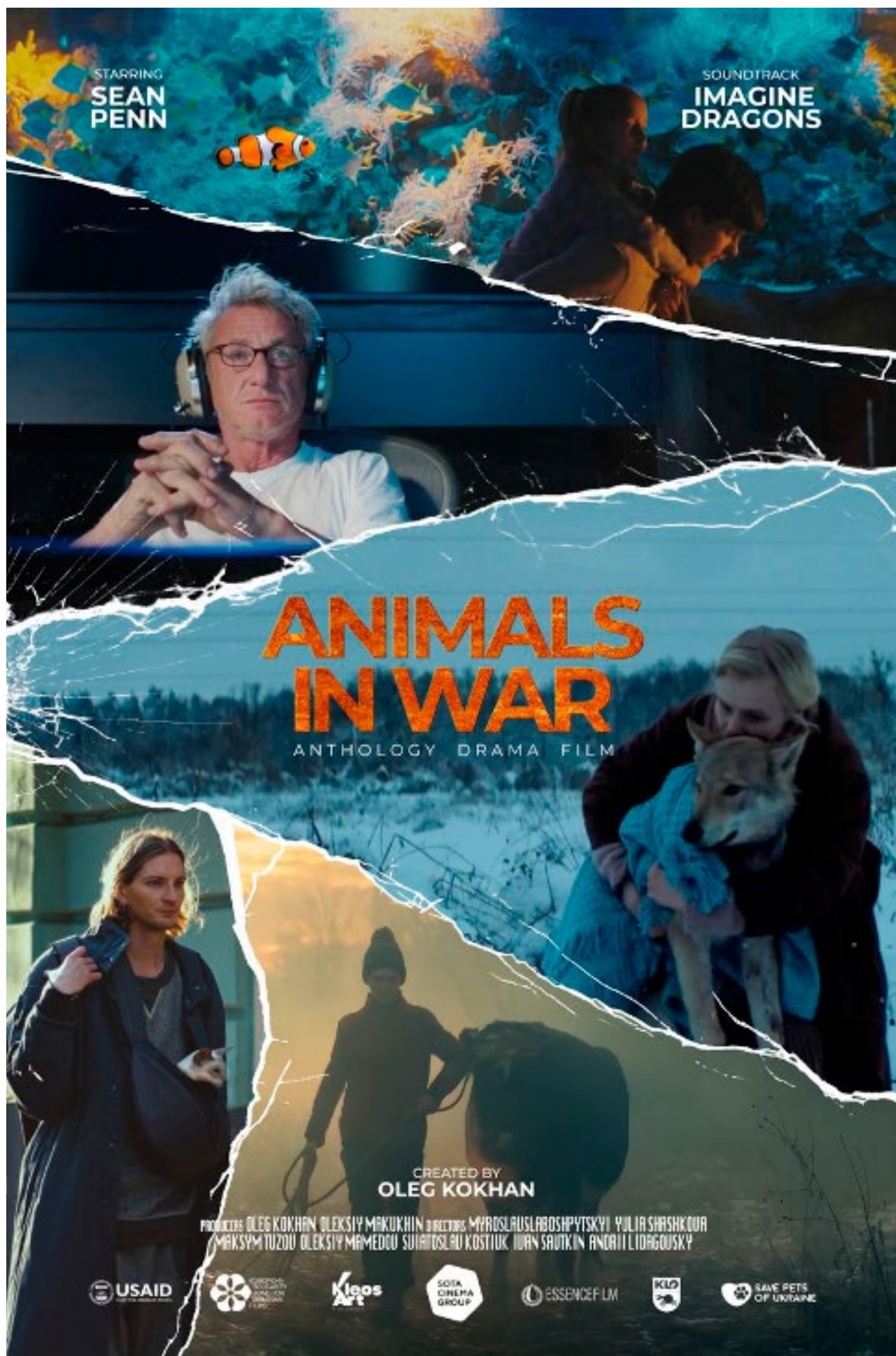
а з наступної осені планують випустити в українських прокат та на кіноплатформах. Тож подивитися “Немає тіні в лісі” зможе кожен.

Фільм залишив відгук у глядачів, які прийшли на прем'єру. Відвідувач Владислав після показу поділився своїми враженнями:

“Дуже класний фільм, який показує вплив війни росії на Україну, на українське довкілля, на природу. Дуже красиві кадри, картинка. Мені сподобалося порівняння звукових доріжок до й після повномасштабного вторгнення. Наскільки тихо й пусто зараз, наскільки знівечена зараз наша земля. Мені дійсно запам'яталися ці звукові ефекти, а ще кадри з фламінго й той факт, що війна стала причиною, що фламінго зараз покидають свої домівки, де вони жили раніше багато років”.

Глядач Андрій розповідає, що йому найбільше сподобалися кадри з порятунку кажанів:

“Це робили, власне, мої колеги з Bats Ukraine. Ще мені запам'яталися кадри з парку “Святі гори” на Донеччині, бо це унікальне місце, яке тепер фактично знищене. Я зрозумів після перегляду, що буде важко долати ці наслідки. Але мішить, що вже зараз дослідники та екологи намагаються діяти, фіксують ці наслідки, розповідають іноземним колегам, щоб увесь світ знав про нашу трагедію. Фільм однозначно буду рекомендувати друзям, колегам, знайомим. Треба, щоб якомога більше людей його побачили”.

“Війна очима тварин”

Допремерний показ кінострічки [“Війна очима тварин”](#) також пройшов у рамках Одеського міжнародного кінофестивалю. Це не просто кіно, а ігровий кіноальманах із семи новел на основі реальних історій. Автором ідеї та продюсером став Олег Кохан. Серед партнерів кінопроекту — “Агентство США з міжнародного розвитку” (USAID), European Solidarity Fund For Ukrainian Films (ESFUF) та соціальна ініціатива Save Pets of Ukraine.

Головною метою кіноальманаху стало привернення уваги до війни в Україні й до того, як від цього страждають тварини. В одному з інтервю Олег Кохан ділився, що коли дізнався про кількість тварин, які загинули з початку повномасштабного вторгнення росії, він жажнувся:

“Це, зокрема, 400 тисяч корів, мільйони птахів. Тому це така можливість привернути увагу світової спільноти то долі тварин і до теми війни в Україні”.

Кіноальманах складається із семи новел, у кожній із яких у центрі сюжету — історія тварини та людей, які її оточують. У новелі “Орел” звукооператори (одного з яких, до речі, грає відомий актор Шон Пенн) записують голоси рідкісних птахів, зокрема орла, у Чорнобильському заповіднику. Глядач переноситься в ніч із 23 на 24 лютого 2022 року. Поступово молодий звукооператор з України почи-

нає ловити звуки не тварин, а важкої техніки. Спочатку він не розуміє, що це таке. Але звуки перших вибухів змушують перенестися в нову жорстоку реальність.

Новела “Синочок” показує важкість горя матері. Молода жінка втратила свого сина під час війни. Та під час вимушеної зупинки в лісі на автомобілі, вона знаходить його, свого “синочка” — зляканого та пораненого. Жінка везе “синочка” в дитячу лікарню, благаючи, щоб йому допомогли. Та лікар просить її прийняти реальність: “синочок” — це молоде вовчєня. Воно потребувало медичної допомоги та піклування, а жінка шукала, куди направити свої материнські почуття. Так дві душі, які стали жертвами війни, зустрілися.

“Корова в тумані” показує історію 12-річного хлопця, село якого розбомбили на початку повномасштабного вторгнення. Рятуючись від вибухів та окупації самотужки, він зустрічає загублену в тумані корову. І разом вони шукають вихід до волі.

У новелі “Білий кролик або туди й звідти” розкрита історія кролика та його господаря, і як вони “зустріли” перший день повномасштабного вторгнення росії. У “Підводній пригоді” глядач бачить, як тишу та спокій у рибному акваріумі може перервати черга вибухів та обстрілів. Новела “У нас усе нормально” показує історію хлопця з Києва, який

Кадр з "Торпеди". Джерело: SOTA Cinema Group

хоче переїхати жити за кордон через війну. Але не може взяти улюблену кішку через алергію. Коли він несе її на перетримку, кішка тікає, і хлопець шукає її по всьому президентському кварталі. Знайшовши улюбленицю, він уже по-іншому розставляє пріоритети в житті.

Фільм показовий тим, що чітко демонструє: тварини завжди навколо нас. Не лише домашні, а й сільсько-господарські, дикі. І коли війна приходить у наші домівки, то зачіпає всіх.

Роль тварин під час повномасштабної війни важко оцінити. Комусь вони допомагають психологічно. Тисячі тварин служать у ДСНС, Збройних силах України, Національній поліції. Вони рятують людські життя, допом-

агають у психологічній реабілітації, виконують справжні бойові завдання.

Показані сюжети викликали позитивні відгуки в глядачів. Зокрема, Олег Віковий поділився після прем'єри:

"Кожна історія зачепила по-своєму. Якась менша, якась більша. Насправді дуже важко усвідомлювати, скільки тварин загинуло, отримало поранення, були покинуті через повномасштабну війну. У нас у країні такий менталітет, розумієте, особливо в старшого покоління, що тварина деś на задньому плані, не є членом родини. Молоде покоління вже по-іншому відносяться до цього й це дуже тішить. Це я бачив і в сьогоднішніх новелах. Тому цей фільм став для мене черговим нагадуванням, що тва-

Кадр з фільму. Джерело: SOTA Cinema Group

рини завжди навколо нас, що ми можемо їм допомагати, а вони нам. І хотілося б, щоб цей фільм побачило якомога більше людей, щоб вони задумалися, що від війни страждаємо не лише ми, а й наші тварини”.

Водночас під час перегляду фільму авторку цього огляду не покидало відчуття, що їй не вистачило саме “сприйняття війни очима тварин”, про що йдеться в назві. У центрі кожної історії все ж людина, а тварина скоріше на її задньому плані. У першу чергу глядачу показують емоції та переживання саме людини. Наприклад, у новелі “У нас усе нормально” демонструють переживання хлопця, який загубив свою кішку, однак не показують шлях кішки й що вона пе-

режила, коли була загублена. У новелі “Орел” усе ж передають сприйняття від неочікуваного початку війни в Чорнобильському заповіднику через двох звукооператорів, а не через орла.

Можливо, передати світ через сприйняття тварин технічно важчий задум. Але цього дійсно не вистачало під час перегляду.

Кожна новела унікальна за своїм сюжетом. І задум автора має право на реалізацію. Водночас є історії з нашого життя набагато жорстокіші за ті, що були показані. Наприклад, що відчуває собака, коли її лишать у прифронтовому селі на ланцюгу. Або що переживає кіт, якого господарі зачинили у квартирі, а самі евакуювалися. Вони думали, що виїхали

Постер к фільму. Источник: Суспільне

на 2–3 дні, а повернулися за місяць. Або якою була доля тварин у блоkadному Маріуполі, коли снаряди розривалися поруч, і вони поранені бігли в підвали до людей, бо знали, що там безпечно. Як люди їли голубів, бо їжі в місті не залишилося. Як собаки та коти їли загиблих, щоби прогодуватися.

Ймовірно, режисер свідомо обрав менш жорстокі сюжети. Більшість із них закінчуються відносно позитивно, даючи надію на щось хороше попереду. І цілком можливо, що це саме те, що зараз треба для українського глядача.

В український прокат “Війна очима тварин” вийшов 6 листопада. Тож кожен і кожна зможуть побачити фільм

та скласти власне враження про побачене.

“Природний кордон” — історія про українські болота

Завершує наш огляд природи в об'єктиві документальний фільм [“Природний кордон”](#) про українські торф'яні болота, який зняло та презентувало Суспільне мовлення. Допремерний показ пройшов 9 жовтня в Будинку кіно в Києві й зібрав повну залу. Режисеркою та креативною продюсеркою фільму виступила **Олеся Моргунець-Ісаєнко**.

Що ми знаємо про болота? Що це водяниста ділянка, яка може затягнути людину чи тварину на днище.

Олеся Моргунець-Ісаєнко під час зйомок фільму. Джерело: Суспільне мовлення

Та водночас це великий світ біорізноманіття, який має центрове значення для нашого довкілля.

Фільм розповідає глядачам про поліські торфові болота, які понад століття осушували, при цьому знищуючи унікальну природу. Виявляється, торф'яні болота — не лише унікальна екосистема з власним біорізноманіттям, а і джерело чистої води, найбільший природний поглинач вуглецю, важливий ресурс для громад.

Є у них ще одна функція — оборонна. Так у кінострічці згадують радянські часи, коли торф'яні болота були “природним кордоном” у протистоянні з “ворогом”. Використовували їх і під час оборони на Київ під

час повномасштабного вторгнення Росії.

Порушенні питання у фільмі розділили й глядачі. Юлія Мархель, лідерка “Let’s do it, Ukraine”, поділилася власним враженням:

“Фільм вийшов надзвичайно потужним та важливим. Знятий у стилі National Geographic — цікаво та легко. І хотілося, щоб його побачив увесь світ, тому що болота — це важливо. Ми живемо на одній планеті Земля. Це історія не про один рік, а про десятки, сотні років. Це про нашу безпеку, здоров’я і про нашу екосистему. Хочеться, щоб молоде покоління побачило й запам’ятало для себе факти про важливість боліт. І коли вони вже прийдуть до влади, бізнесу, ЗМІ, щоб могли максимально грамотно використати цю інформацію.

Роман Синчук, режисер і оператор фільму під час зйомок. Джерело: Суспільне мовлення

Я вважаю, що нам в Україні однозначно слід знаходити поступово ресурси, щоб відновлювати болота і, напевно, навіть розширяти”.

Кінострічка сподобалася представниці Української природоохоронної групи Валерії Колодежній. Валерія не вперше чує про українські болота, раніше вона вже досліджувала їх у рамках проєкту для National Geographic.

“Працюючи в природоохоронній організації та маючи досвід освітянина, мені дуже забракло знань саме про болота. Я подумала, як можна попрацювати саме з вчителями. І це все вилилося в мій окремий грантовий проєкт від Національного географічного товариства National Geographic, у якому я зараз маю честь представляти тематику українських боліт. Цікаво, що навіть до-

слідники в області біології можуть не знати про болота багато, бо працюють переважно у власній вузькій тематиці. Що вже говорити про пересічних громадян. І тому мій проєкт був направлений на поширення знань про болота серед вчителів, які потім могли доносити це до своїх учнів”, — ділиться Валерія Колодежна.

Валерія сама родом із Полісся і зростала неподалік місцевих боліт. Вона пригадує, що в дитинстві чула переважно заклики про осушення та освоєння боліт. І майже нічого про їхні корисні властивості. З переглянутого документального фільму дівчина винесла для себе багато нового.

“Я родом із тих місць, тому для мене це було дуже особистим. А з погляду експертності скажу, що я була дуже рада бачити

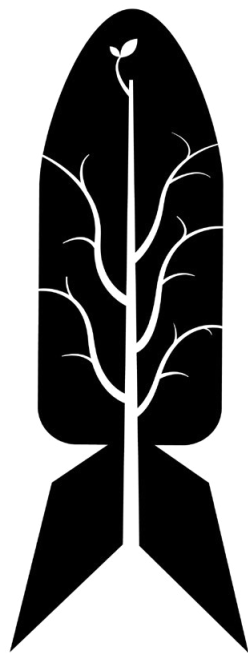
ці масштаби, які зняли згори. Наскільки це величезна територія. Я була в різних природних зонах по світу і знаю, що таких територій недоторканих дуже мало залишилося. І бачити цю красу з висоти дрона і відчували масштаб – у цей момент серце науковця, біолога, географа, експерта вискакує від радості”.

16 жовтня фільм “Природний кордон” представили в Німеччині в рамках Міжкультурного тижня. Всеукраїнська прем'єра фільму пройде 3 грудня о 22:00 на Першому каналі Суспільного.

Тож у жовтні Україну сколихнула низка допремерних показів фільмів, які розповідають про унікальну природу і як вона виживає під час повномасштабної війни. Тішить, що всі фільми невдовзі будуть доступними для перегляду в кіно-театрах або на цифрових платформах. Кожен та кожна зможуть переглянути їх, щоб дізнатися більше про національні парки, заповідники та болота. •

Головне зображення: Кадр з новели “Корова в тумані”. Джерело: SOTA

Cinema Group

U W
E C

Ukraine War
Environmental
Consequences
Work Group